

Neolit i początki epoki brązu

TADEUSZ MAKIEWICZ

CMENTARZYSKO GROBOWCÓW KUJAWSKICH W WIETRZYCHOWICACH, POW. KOŁO

W lipcu i sierpniu 1967 r. ekspedycja Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi pod kierownictwem prof. dr. Konrada Jażdżewskiego prowadziła systematyczne badania wykopaliskowe na cmentarzysku grobowców kujawskich, na stanowisku 1 w Wietrzychowicach w pow. kolskim¹.

Cmentarzysko składa się z sześciu grobowców. W okresie przedwojennym znanych było pięć z nich², przy czym jeden, a mianowicie grobowiec nr 3, badany był w roku 1936 przez prof. dr. K. Jażdżewskiego i S. Madajskiego. W trakcie obecnych badań S. Madajski odkrył grobowiec nr 6, najmniejszy ze wszystkich (o szer. czoła ok. 4 m i dł. przypuszczalnie 15 m), bardzo słabo widoczny w terenie, znajdujący się w odległości ok. 40 m na NE od grobowca nr 5. W toku badań w 1967 r. przebadano dwa grobowce, mianowicie nr 1 i 5.

Grobowiec nr 1 ma kształt nieregularnego trójkąta, o długości 74 m i szerokości czoła 10 m. Obstawę jego tworzą wielkie głazy, w części czołowej dochodzące do 1,5 m wysokości, malejące w miarę oddalania się od czoła. W środku czołowej części obstawy grobowca (podobnie zresztą jak i w opisanym niżej grobowcu nr 5) stwierdzono celowy brak wielkiego głazu obstawy, co potwierdza dawne przypuszczenie, że prawdopodobnie znajdowało się tutaj wejście do jakiejś drewnianej budowli sakralnej, mieszczącej się — podobnie jak to stwierdzono w grobowcu nr 1¹ w Gaju, pow. kolski — między czołem grobowca a grobami.

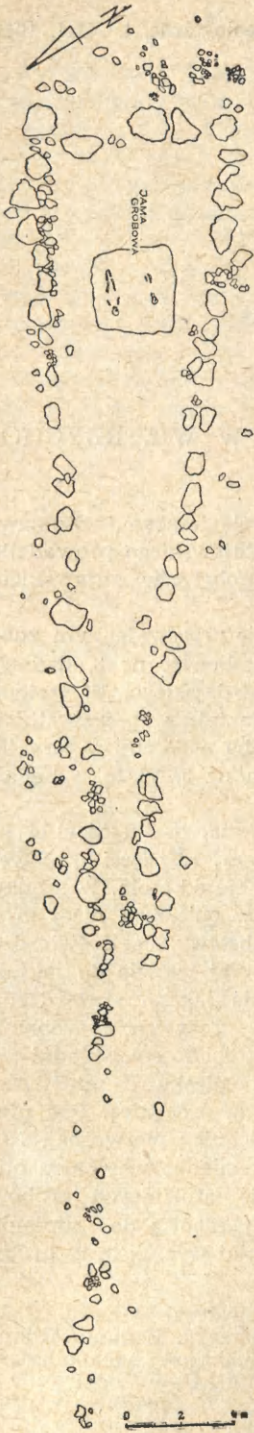
Nasyp grobowca, o zachowanej w części czołowej wysokości 70 cm, składał się z przykrytego warstwą współczesnej próchnicy żółtawego piasku o miąższości 30 cm, a niżej z szarozółtawego piasku, zmieszanego z dawną próchnicą. Pod nim znajdowała się słabo widoczna, nie naruszona warstwa próchnicy pierwotnej. Nie znaleziono żadnych śladów pochówki, jedynie dwa bruki kamienne wewnątrz obstawy grobowca wskazują — być może — miejsca ongiś istniejących grobów szkieletowych. W nasypie grobowca, w luźnym rozrzucie, z tendencją do skupiania się w części czołowej, znaleziono kilkaset fragmentów ceramiki (ryc. 3: 1, 2) grupy

¹ W badaniach brali udział S. Madajski i mgr M. Kowalczykówna, a także trzech studenci archeologii UŁ, m. in. T. Makiewicz i Z. Błaszczuk. Badania finansowane były z funduszków Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Archeologicznych w Poznaniu, Powiatowej Rady Narodowej w Kole oraz MAiE w Łodzi.

² Plan położenia grobowców patrz — W. Chmielewski, *Zagadnienie grobowców kujawskich w świetle ostatnich badań*, Łódź 1952, s. 94, ryc. 61.

Ryc. 1. Wietrzychowice, pow. Koło. Stan. 1. Plan grobowca nr 5

Ryc. 2. Wietrzychowice, pow. Koło. Stan. 1. Kamienna głowica maczugi

wschodniej kultury pucharów lejkowatych, z fazy pośredniej między sarnowską a wiórecką. Były to w ogromnej większości niecharakterystyczne fragmenty brzuśców oraz kilkanaście fragmentów brzegów zdobionych z reguły przykrawędnym ornamentem dużych regularnych dołków i czasami słupków. Na uwagę zasługuje fragment pucharu na pustej nóżce (ryc. 3: 5) kultury lendzielskiej, z ornamentem kłutym, znaleziony tuż na zewnątrz obstawy z głazów, na pierwotnym poziomie gruntu. Usytuowanie tego fragmentu zdaje się nie wykluczać możliwości współczesnego współwystępowania zabytków obu kultur.

Z obydwu boków grobowca zaobserwowano podłużne rowy, powstałe przez wybranie ziemi na nasyp grobowca. W ich wypełniku znaleziono fragmenty ceramiki kultury pucharów lejkowatych, analogiczne do znalezionych w grobowcu, oraz kultury wenedzkiej z późnego okresu rzymskiego.

Grobowiec nr 5 (ryc. 1) ma kształt dość nieregularnego trójkąta równoramiennego, długości 49 m i szerokości czoła 8 m, z obstawą analogiczną jak w grobowcu nr 1. Pod warstwą próchnicy współczesnej, grubości 16—20 cm, zalegał nasyp grobowca grubości 80 cm w części czołowej, składający się górą z żółtego piasku o miąższości 40 cm, zmieszanego z szarą

Ryc. 3. Wietrzychowice, pow. Koło. Stan. 1:

1, 2 — fragmenty ceramiki kultury pucharów lejkowatych z grobowca nr 1; 3, 4 — fragmenty ceramiki kultury pucharów lejkowatych z grobowca nr 5; 5 — fragment pucharu na pustej nóżce kultury lendzielskiej; 6 — fragment naczynia kultury ceramiki kreskowo-klutej (1—4, 6 — w.n.; 5 — 1/2 w.n.)

próchniczą ziemią, niżej zaś z warstwy próchnicy pierwotnej, dość słabo widocznej, o miąższości 10—15 cm. Na poziomie tym, w odległości 5 m od czołowych kamieni obstawy, stwierdzono jamę grobową dość dużą, kształtu w przybliżeniu kwadratowego, o wymiarach u dołu 2,7×2,9 m, która sięgała głębokości 135 cm od powierzchni próchnicy pierwotnej, a wypełnisko jej stanowiła szarawa próchnicza ziemia, ciemniejsza u góry, jaśniejsza u dołu, z dużą domieszką żółtawego piasku. Na dnie jamy spoczywały dwa szkielety słabo zachowane, ułożone na wznak w pozycji wyprostowanej, zwrócone nogami w kierunku czoła grobowca. Wstępna analiza czaszek pozwala stwierdzić, iż jeden szkielet był męski, drugi zaś prawdopo-

dobnie kobiecy. W jamie nie znaleziono innych zabytków poza jednym wiórem krzemiennym.

W nasypie grobowca, podobnie jak i w grobowcu nr 1, wystąpiło kilkaset fragmentów ceramiki (ryc. 3: 3, 4), w tym większość fragmentów brzuśców oraz kilkanaście fragmentów przykrawędnych, zdobionych podobnie jak fragmenty ceramiki z grobowca nr 1. Ponadto znaleziono dwa fragmenty naczyń kultury ceramiki kreskowokłutej, z ornamentem poziomym pasów i nakłuc (ryc. 3: 6).

Bardzo rzadkim znaleziskiem w obrębie wschodniej grupy kultury pucharów lejkowatych jest kamienna głowica maczugi (ryc. 2) z jedenastoma pionowymi żłobkami i zaczątkiem otworu wierconego wiertłem rurkowym, znaleziona w ziemi wyrzuconej poza obstawę. Okoliczności znalezienia przemawiają za jej pochodzeniem z wierzchniej partii nasypu grobowca i pozwalają przypuszczać, iż została zgubiona przypadkowo przez budowniczych grobowca, na co wskazywałby fakt niezakończenia jeszcze jej procesu produkcyjnego. Podobna głowica znana jest z Niegibalic w dawnym powiecie nieszwaskim.

W części „ogonowej” omawianego grobowca natrafiono na skupisko ceramiki toczonej na kole, tzw. „siwej”, z późnego okresu rzymskiego, zdobionej m. in. typowym ornamentem wygładzanym.

W trakcie badań prowadzono na terenie najbliższego otoczenia grobowców badania palinologiczne³. Zakończono także prace rekonstrukcyjne grobowca nr 1, natomiast grobowiec nr 5 został zrekonstruowany w 75%. Badania pozostałych grobowców będą kontynuowane w latach przyszłych.

Celem powstrzymania dewastacji tych cennych i wyjątkowo dobrze zachowanych zabytków oraz uczynienia z nich ciekawych obiektów turystycznych czyni się starania o utworzenie w Wietrzychowicach rezerwatu archeologicznego.

*Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne
w Łodzi*

TADEUSZ MAKIEWICZ

A CEMETERY OF KUYAVIAN BARROWS AT WIETRZYCHOWICE,
DISTRICT OF KOŁO

Excavations of the Kuyavian barrows on site 1 at Wietrzychowice, Koło distr. were carried out in 1967 by the expedition of the Archaeological and Ethnographical Museum of Łódź under the general direction of Prof. K. Jażdżewski. The barrows explored (nos. 1 and 5) were shaped as equal-armed triangles; barrow 1 was 74 m long and 10 m wide at the broadest end, while barrow 5 measured 49 m in length and 8 m at the broadest end. Both barrows were surrounded by large boulders, about 15 m high at the wide end of the barrow and gradually decreasing in size. In barrow 1 no burial was found, whereas barrow 5 revealed a large burial pit with two skeletons — probably a male and a female — buried extended in the supine position. The mounds of both barrows contained a large amount of pottery typical of the eastern group of the Funnel Beaker culture from the intermediary phase between the Sarnowo and Wiórek group. A club-head of stone found in barrow 5 claims special attention.

³ Badania prowadzili dr M. J. Dąbrowski i mgr M. Kanwiszerowa.